

Случајно или не, али некако баш пред првоаприлску расправу пред Апелационим већем Хашког суда у предмету Насера Орића, појавило се писано сведочанство које открива неке до сада непознате детаље о улози ратног господара живота и смрти у Сребреници. Творац тог сведочанства је Ибран Мустафић, посланик СДА у Скупштини БиХ конституисаној након избора 1990. године и председник Извршног одбора СО Сребреница, који је због својих ставова супротних политици ратног цивилног и војног руководства у Сребреници био смењен са свих дужности. Због сукоба са Насером Орићем на Мустафића су током рата у Сребреници извршена три атентата: у трећем атентату 11. маја 1995. године Мустафић је тешко рањен и само је чудом преживео. Након што је два месеца касније Војска РС заузела Сребреницу, Мустафић се предао ВРС да би, затим, у затвору провео више од пола године под оптужбом да је ратни злочинац. Посредством Међународног комитета Црвеног Крста размењен је за једног високог официра ВРС, а нешто касније из Хашког трибунала је стигао одговор да нема доказа да је Мустафић починио ратне злочине.

Данас Мустафић тврди да није починио ниједан злочин, откривајући, међутим, да ратне злочине јесу чинили његови сународници у Сребреници. Истовремено, наводи да “жали невинне жртве у БиХ из сваког народа”, мада истиче да “не жали за свим жртвама у БиХ, јер има жртава које су пре тога биле крвници» (1). Уверен да «нема рата без ратних злочина и ратних злочинаца», Мустафић у својој књизи износи своја сазнања о злочинима које су чинили и Бошњаци и Срби на ширем подручју Сребренице. По први пут су од стране једног «инсајдера» публиковани подаци значајни за причу о Насеру Орићу: то нису само сазнања о злочинима над српским заробљеницима и заточеницима у Сребреници већ и о ратним околностима у тој енклави, при чему су неки подаци до сада били потпуно непознати не само широј јавности, већ и српским истражним органима.

Тако је убијао Насер

Најпотпунија и, свакако, најшокантнија је Мустафићева прича о злочинима над српским заробљеницима који су побијени у лето 1992. године на простору села Залазје, након што су снаге ТО Сребреница претходно то село спалиле и опљачкале. Мустафић

сведочи како му је у јесен исте године стричевић Мирсад Мустафић дао списак заробљених српских бораца који су на Залазју ликвидирани. Међу њима су били Мирсадов школски друг Бранко Симић и његов брат Перо, затим бивши судија Слободан Илић, аутопревозник из Зворника Мијо Ракић и медицинска сестра Рада Милановић. Према подацима истражног тима МУП-а РС, међу убијеним особама у овој групи били су још Драгомир Вујадиновић, Миладин Тубић, Иван Цвијетиновић, Милисав Илић и Марко Јеремић (2). При томе је важно напоменути да посмртни остаци нити једног од тих људи до данас нису пронађени.

Према извештају МУП-а РС сви ови људи били су, након заробљавања, предати сребреничкој Војној полицији, над којом, према оцени Претресног већа Хашког суда, Орић “није имао ефективну контролу”. Напокон, ови заточеници се ни не помињу у првостепеној пресуди Орићу. Међутим, Мустафић сведочи да Орић не само да је добро знао да су поменути заточеници побијени, него је и сам у томе учествовао. „Када смо ону екипу заробљених на Залазју из затвора поново повели према Залазју и кад је почело клање, мени је допао Слободан Илић. Попео сам му се на прса. Био је брадат и чупав као животиња. Гледао је у мене и није проговарао ни речи. Извадио сам бајонету и директно га ударио у једно око, а затим провртио ножем. Није ни запомагао. Затим сам га ножем ударио у друго око. Нисам могао да верујем да не реагује. Искрено речено, тада сам се први пут уплашио, тако да сам га одмах после тога преклао!”, дословце је Орић препричао свој “подвиг” Мустафићу када га је овај посетио једне вечери (3).

На ову причу, надовезује се и прича Мустафићевог стрица Ибрахима који је био очевидац. “Дошао је Насер и рекао ми да се одмах спремим и кренем са ‘заставом’ пред затвор у Сребреницу. Одмах сам се обукао и кренуо. Кад сам дошао пред затвор, извели су све заробљене са Залазја и наредили ми да их повезем према Залазју. Када смо дошли до депоније, наредили су ми да зауставим и паркирам камион. Измакао сам се на пристојну даљину. Али, кад сам видео њихово дивљање и кад је почело клање, пребледео сам као крпа. Када је Зулфо (Турсуновић, оп.а.) низ груди саставио ножем болничарку Раду, при том је питајући где јој је радио-станица, више нисам имао храбрости да то гледам. Пешке сам са депоније дошао у Сребреницу, а они после довели камион, а ја сам са камионом наставио кући у Поточаре. Каросерија је била сва крвава”, описао је Мустафић сведочење свог стрица (стр.289). Овде вреди напоменути да је медицинска сестра Рада Милановић у Сребреници остала и након што је њена породица напустила овај градић, те била распоређена од стране Штаба ТО Сребреница у санитет и у локалну болницу.

Мустафић се осврће и на још неколико злочина над Србима у Сребреници, о којима се до сада мање - више знало. Мустафић наводи да је сазнао да је после напада на Жежестицу „и Кемо са Пала носио по Сребреници неку одсечену главу и плашио људе”

(стр.187). „Не знам тачно али се прича да је Кемо умешан и у ликвидацију Бате из Сребренице и његове мајке. Цвилели су, кажу, као гује. Изгледа да су поклани”, записао је Мустафић. Реч је о убиству Михаила (50) и Анђелије Стјепановић (74), за које истражни органи РС терете Кему Мехмедовића, блиског саборца Насера Орића, којег по злу помиње неколико Срба који су преживели пакао сребреничког заточеништва, наводећи да их је застрашивао доносећи им одсечену људску главу. Изјаве сведока о томе постоје и у тексту првостепене пресуде Насеру Орићу (4), док о убиству Стјепановића нема ни речи, а у извештају МУП-а РС се као одговорна особа која је одвела те људе из њиховог стана у Сребреници у јулу 1992. године помиње један од војника под контролом Насера Орића.

Оно што се до сада мање знало јесте да је за убиство тешко оболелог Крсте Димитровског и његове супруге Велинке 10. маја 1993. године у Сребреници одговоран Ејуб Голић, командант Самосталног брдског батаљона из села Глогова, наводи Мустафић(стр.291). Голић, међутим, никада није процесуиран за тај злочин. Интересантно је да се толерисање Голићевог терора, како имплицира и сам Мустафић, заснивало на процени Насера Орића и “екипе” да би процесуирање Голића могло иритирати његове војнике, који су већ били незадовољни након што је у сребреничком затвору убијен њихов вођа Нуриф Ризвановић, након што му је “суђено” у Коњевић Пољу пред масом од “три хиљаде људи”. “Кад је Нуриф изведен пред народ на бину и када са бине питаш да ли треба издајника убити, сви у глас вичу ‘убити, убити’ (...) Када Зулфо (Турсуновић, оп.а.) Нурифа удари тупим делом ножа у главу, народ кличе. Нурифа и његове у затвору су убили на мртво име”, преноси Мустафић речи Хамеда Салиховића који је “све испитивао”(стр. 239). “Због Нурифа, Глоговцима је требало чинити многе ствари на вољу (...) Једна ужа група команданата, која је била блиска Насеру, дословно је могла радити све. Они су власт, они имају право и да убијају. Највећа санкција је била ‘укор’ од горег него што су они“, наводи Мустафић (стр. 257).

Напокон, кад описује третман Орићевих супарника у згради Војне полиције, Мустафић дословце тврди да је била “лутрија изаћи жив из сребреничког затвора”(стр.339), тако да није тешко закључити да су заточени Срби у том затвору имали шансе да преживе само уколико Орић и његови сарадници тако одлуче.

Терор “Орићеваца” и Хашки суд

Сазнања о терору над заробљеницима и заточеницима Мустафић је, како смо већ напоменули, добијао и од свог блиског пријатеља Хамеда Салиховића, који је као шеф Војне полиције био одговоран за српске заточенике у периоду од 27.12.1992. до

20.3.1993. године. Једном приликом Мустафић је упитао Салиховића шта се десило са три заробљеника, међу којима је била и једна девојка, који су требало да буду пребачени из Коњевић Поља у Сребреницу. „Не знам ни ја праву истину, али, изгледа, да су побијени”, одговорио му је Салиховић (стр.253). Поред тога, Салиховић му је поверио и да су војници под командом Насера Орића у затвору „пребијали заробљене четнике”, а Мустафић је сазнао да су убијена “три српска заробљеника која су из Скендеровића уредно спроведени у сребренички затвор”(стр. 293). Даље, од локалног команданта Фахрудина Алића сазнао је “да је један заробљени учитељ из околине Тегара уредно предат Војној полицији, а онда у затвору убијен”(стр. 292). Према исказима сведока у извештају МУП-а РС, реч је највероватније о Божидару Ковачићу(53) који је најпре мучен у Горњим Поточарима, где је било једно од упоришта Насера Орића. Шта више - како је у хашком процесу сведочио заточеник Славољуб Жикић - Орић је знао за Ковачићеву смрт, али је, приликом обиласка затвора, Жикићу рекао да се “Божидар обесио о кваку врата затвора у Сребреници” !? А Претресно веће Хашког суда није узело у обзир ни да је Божидар Ковачић страдао у затвору, нити да је о томе ишта знао Орић. Можда зато што ни Ковачићеви посмртни остаци до данас нису пронађени, па су се, је ли, судије “принципијелно” руководиле ставом “нема тела-нема злочина” ?!

Овде посебно вреди напоменути да је управо и из службене одговорности Хамеда Салиховића Насер Орић проглашен кривим што, као његов надређени, није предузео “неужне и разумне мере” да спречи убиства и окрутност поступање према српским заточеницима у периоду у којем је Салиховић руководио Војном полицијом. Међутим, Мустафић из више разговора са Салиховићем закључује да овај - иако де јуре шеф Војне полиције у инкриминисаним периоду - де факто није контролисао целокупну ситуацију у затвору. « Да је Салиховић требао одговорати за ратне злочине, сигурно не би био у атентату убијен. Очито, убијен је као један од кључних потенцијалних сведока», закључује данас Мустафић, подсећајући да је Салиховић убијен исте вечери 11. маја 1995. године када је Мустафић чудом преживео атентат (5).

О окрутности сребреничког «Газде» - како су Орића прозвали у Сребреници - сведочи и Орићево “освајања” српског села Сијемово након што је “Газда” најпре мештанима дао ултиматум да предају оружје. Када су се Орић и “екипа” вратили, наводи Мустафић, „сви становници су са наоружањем напустили село, само је у кући остао стари Милош Зекић”. « Из срцбе, због лоше обављеног посла, глупани су опљачкали село, убили Милоша, а после пљачке су запалили село. Пиратство је кренуло, пшеница је сва завршила код Насера, Екрема, Енвера, Кемала и још неких из њихове екипе”, пише Мустафић, позивајући се на сведочанство свог рођеног брата Самеда (стр. 214). У наставку се описује и протеривање мештана српског села Чумавићи - након што су они предали оружје - и њихово држање у “изолацији” у Поточарима, као и пљачка њихове имовине (стр. 214-215).

Међутим, ни ови, ни многи други детаљи Мустафићевог сведочанства нису се нашли у Хашком суду, а сам Мустафић каже да је имао два дуга сусрета са хашким истражитељима. „ Након тога сам дао и писану изјаву Хашком трибуналу. Ја сам уистину позван на сведочење пред Хашким трибуналом као сведок оптужбе и мислим да сам требао да будем последњи сведок оптужбе. Након три дана проведена на припремном поступку, дошло је до великих мимоилажења између мене и заступнице оптужнице. Као прво, оптужница против Насера је била смешна. Друго, оптуживан је за нешто што није ни крив, а није за оно за што је крив. Треће, Хашки трибунал интересују злочини према Србима, Бошњацима и Хрватима, а не интересују га злочини против човека као људског бића. Четврто, Хашки трибунал није апсолутно исправним именом називао стране у сукобу. Пето, Хашки трибунал је све више личио на једну парадерску приредбу Карле дел Понте, те је многе процесе довео до нивоа циркуса (...) Након свега, кад сам дошао пред судницу чекао сам два сата, али након другог заседања судског већа коначно су ми саопштили да је судско веће донело коначну одлуку да се ја не појављујем на сведочењу и да се могу вратити из Хага“, објаснио је Мустафић (6).

С друге стране, хашки тужиоци се с правом и данас жале на неразумевање које су показале судије у првостепеном поступку. Током недавно одржаног жалбеног поступка, тужиоци су покушали да укажу да је “ризик злостављања” српских заточеника у Сребреници произилазио из опште ситуације у Сребреници. “Након тога је свакоме морала бити очигледна могућност да српски заробљеници буду изложени злостављању”, нагласила је тужитељица Мишел Џарвис. Она је покушала да укаже да је Претресно веће погрешило када је “ужасне околности” у Сребреници узело као олакшавајућу околност за Орића, дајући им превелику тежину. “ Тиме је међународно право кренуло опасним путем, на којем се злочини једне стране оправдавају њеним ‘исправним позицијама и борбом за праву ствар’ ”, закључила је Џарвисова (7).

Шта више, када би се у обзир узело Мустафићево сведочење, могло би се слободно закључити да колико год да су “ужасне околности изазване опсадом српских снага и војним нападима” у Сребреници погађале обично муслиманско становништво, толико су те исте околности погодивале Насеру Орићу и његовој “екипи”, баш као и свим оним командантима који нису хтели или нису смели да му се супротстављају. Напокон, и сам Мустафић примећује да су значајан утицај на стварање “ужасних околности” у ратној Сребреници имали управо Орић и његови команданти и сарадници.

Наиме, у безброј наврата Мустафић Орића и “екипу” описује као “сребреничку мафију”, “војну хунту”, те као организовану групу криминалаца који шверцују робом из хуманитарне помоћи која стиже у енклаву. Шта више, описујући сусрет са извесним америчким пуковником Мекејном у пролеће 1993. године у Сребреници, Мустафић схвата да и међународни званичници знају шта се све дешава унутар те енклаве. “Овде

је деловала једна прилично јединствена мафија која је била изричито под ингеренцијом Насера Орића. Сада су овде евидентне три мафије. Једном руководи Насер Орић, друга је под контролом Зулфе Турсуновића (Орићев заменик, оп.а.), а трећа је под контролом Хакије Мехољића (шеф Полицијске станице, оп.а.). Њихов главни задатак је контрола црног тржишта”, преноси Мустафић речи свог америчког саговорника (стр.306)

Даље, пошто је Сребреница - после зимске офанзиве Војске РС - крајем априла 1993. године проглашена за демилитаризовану зону и стављена под заштиту УН, Мустафић потврђује да је „четничких провокација било веома ретко” (стр.341). Ипак, описује како су касније, наочиглед холандског батаљона УНПРОФОР-а око Сребренице копане траншеје а у “заштићену зону”, уз хуманитарну помоћ, допремано и оружје. Мустафић бележи и неколико заседа које су муслимански војници из “заштићене зоне” поставили, убијајући припаднике ВРС. Износи и сазнање о нападу јединица Екрема Салиховића и Ибрахима Манџића (блиских Орићу, оп.а.) на српско село Вишњицу, у којем су убили неколико цивила и спалили село. “Када сам Манџићу рекао да оваквим нападима свесно стварају алиби четницима за напад на Сребреницу, одговорио је ‘Нисмо ми самоиницијативно отишли у акцију. Ми смо добили наредбу из Сарајева’ ”, сведочи Мустафић, наводећи да је касније сазнао да је „наредбу за нападе око Сребренице потписао генерал Енвер Хаџихасановић” (стр. 369-370). „Јасно ми је било да се зло тражи да би се решио проблем Сребренице” - гласи генерални Мустафићев закључак поводом више војних акција које су предузимале муслиманске војне снаге у Сребреници.

Да је неко у Хашком трибуналу све ово узимао озбиљно у разматрање, тешко да не би приметио Орићев значајан допринос стварању “ужасних околности” у Сребреници. Но, судије су показале готово очинску осетљивост према Орићу, Тужилаштво је направило низ пропуста, а једино је Орићева одбрана будно пазила да неко од Орићевих потчињених случајно не прекрши својеврсни “завет ћутања” унутар “братства” сребреничких ратних вођа у криминалу и злочинима. Одбрани је на располагању била сва инфраструктура коју су контролисале власти у Сарајеву, а тој власти очито је било у интересу да Орић буде одбрањен по сваку цену. Може се рећи да на то јасно указује Мустафићево објашњење које је добио од послератног директора бошњачке тајне службе АИД Кемала Адемовића. „Ибране, отвараш најтеже питање на земаљској кугли које се зове Сребреница. Не чини то. Убиће те”, преноси Мустафић Адемовићеве речи пошто је намеравао да «отвори питање Сребренице» након рата (8). При томе, Мустафић је уверен - и то је поента његове исповести - да је ратна власт Алије Изетбеговића свесно жртвовала Сребреницу, па зато Изетбеговића назива «државним издајником и кољачем сопственог народа у Сребреници», који је «исти као и Караџић, Милошевић и Младић, само што се од ових бољем нисмо ни надали”. А тадашњег америчког председника Била Клинтона крунише као «ратног злочинца над народом Подриња»...

Дакле, када се све сабере - а одузме оно што износи Мустафић - може се приметити да се Орићева одбрана у Хашком трибуналу «нашла» у великом маневарском простору, тако да смо у жалбеном поступку могли да чујемо чак и тврдње одбране да Орић не само да није имао «ефективну контролу» над Војном полицијом у Сребреници, него да та формација није ни постојала у Сребреници, мада је претходно и сам Орић потврдио њено постојање. Но, ту потврду бранилац Џон Џонс сада приписује Орићевој «збуњености», а исказе сведока о Орићевој повезаност са злочинима и злочинцима - у намери да их сасвим обесмисли - описује британском изреком: "Плесао сам са особом која је плесала са неким ко је плесао са принцем од Велса" !? (9)

Јадно је, међутим, што се на тај начин брутално исмевају патње српских заточеника који су преживели тортуру у згради сребреничке Војне полиције. Јер, нити је та зграда била плесна сала - сем за оне за које је «плес» значио иживљавање над заточеницима - нити је сребренички «Принц Таме» био толико млад да не може да схвати размере сопственог утицаја на своје «плесаче». Напротив: Орић је, ако се послужимо оним што је рекао Мустафићу, и у «ужасним околностима» био потпуно свестан да «у Тузли важи за легенду, тако да је постигао свој циљ» (стр. 288). «Ја сам одлучио догод могу да се наживам, а после шта год буде, апсолутно ме не занима», одговорио је Орић када му је Мустафић поменуо - исте оне вечери пошто је Орић описао клање судије Слободана Илића - да је основан Хашки трибунал где ће свако одговарати за своја дела (стр.288).

Од тада до данас у том Суду ни изблиза нису сви одговарали за своја (не)дела, бошњачке власти у Сарајеву су показале да их итекако занима Орићева судбина, док су се српске власти у ту причу укључиле онда кад није преостало пуно времена да би значајније изменили ток Орићеве хашке судбине. Сам Орић се, у међувремену, још и више могао «наживати»: са статусом бошњачког «ратног хероја», у свом богатству које је «стекао» што ратним «заслугама», што послератним «бизнисом».

Уколико сада још и Апелационо веће према Насеру Орићу буде преосетљиво попут Претресног већа, том «хероју» преостаје да и даље ужива у својој неограниченој слободи. Нажалост, биће то још један знак да у Хагу нема довољно разумевања за патње свих жртава, а на помирење између тешко пострадалих Срба и Бошњака на простору Сребренице биће потребно чекати још најмање неколико деценија. И то под условом да им се, у међувремену, не понови неко од оних ужасних клања што су их, кроз читав прошли век, пратила као зла коб.

Фусноте:

1. Интервју Ибрана Мустафића бањалучком “Новом Репортеру”, 16.4.2008.
2. видети опширније у тексту Слободана Дурмановића “Истрага за злочине над Србима у Подрињу пред органима у БиХ” на www.nspm.org.yu
3. “Планирани хаос”, Ибран Мустафић, Сарајево, 2008. године, страна 288.
4. видети опширније у тексту Слободана Дурмановића “Првостепена пресуда Насеру Орићу” на www.nspm.org.yu
5. Интервју Ибрана Мустафића бањалучком “Новом Репортеру”, 16.4.2008.
6. Исто.
7. Извештај агенције SENSE на www.sense-agency.com од 1.4.2008.
8. Интервју Ибрана Мустафића бањалучком “Новом Репортеру”, 16.4.2008.
9. Извештај агенције SENSE на www.sense-agency.com од 1.4.2008.